

VISSZHANG

A neonacionalizmus lényege az, – írja a kultuszminiszter a Nemzeti Ujság vezércikkében (jan. 29.) – „hogy a magyar hazafiságot, az ősrégi patriotizmust öntudatosan kitűzött olyan célok felé vezessük, amelyektől a magyar faj megerősödését és hazánk föltámadását várhatjuk ... Attól tartok, ha mindig csak a területi épséget emlegetnők, az után sóvárognánk és az elvesztettért gyászolnánk, a magyar patriotizmus érzelgessé zsugorodna össze és elveszteni feszítő erejét”.

*

Mussolini állítólag kijelentette, hogy az olasz művészet ezentúl vagy fasiszta lesz, vagy megszűnik.

*

„A Szinyei Merse Pál Társaság a szellemi munkások ősi szolidaritásától” indítva tiltakozik azon kísérletek ellen, melyek a magyar kultúra egzisztenciális kérdéseit a politika örvényébe akarják sodorni, melyek tagadni igyekeznek, hogy a magyar léleknek elsődrendű életszükséglete lenne a művészet, a tudomány, a szép és a haladásban rejlő jólét, egyszóval a magyar kultúrfölény fentartása iránti ősi ösztönt egy politikai program ötletévé igyekeznek degradálni”.

*

Császár Elemér írja (Uj Nemzedék, jan. 8.) Harsányi Kálmán regényéről, a Kristálynézők-ről: „Aki nem tudja magáról lerázni a konvenció jármát, az ne nyúljon hozzá. Itt nem kap regénysablont, érdekes eseményekből összeszűrődő mozgalmas históriát, hanem belső történet: egy az átlagon jóval fölülemelkedő emberi lélek összeroppanását, szemmel nem látható, pusztán intuícióval megérthető, egészen belső okokból. S ne nyúljon hozzá az sem, aki értékítélete alapjává a valószínűséget teszi ...” (Császár Elemérnek ez a nyilatkozata vallomástétel a realista kritikusok által sokáig félreismert új magyar spiritualizmus mellett.)

*

„Kétségtelenül Molnár Ferenc írta meg korunk egyik legtisztább emberségű és legmegragadóbb hangulatú színpadi remekművét, a csodálatos és nála is egyetlen Liliomot, amelyet még a szigorú és igazságos Alfred Kerr is Euripides és hasonló nagyságok művei mellé helyez. És ne mondja senki, hogy nem a magyar géniusz dicsősége és diadala a Liliom, amelyben a magyar főváros ligetének szentivánéji álma elevenedik meg a maga zenéjével és zsvájával, vagy A Pál utcai fiúk ifjúsági regénye, amelyben a fiatal Budapest grundja támad föl a szívekben. Molnár Ferenc nagyvárosi ember, de talán a nagyváros is lehet magyar és a mienk, nem csupán a Bakony és a Hortobágy. Most a szabad és gazdag Amerika fogadta és ünnepelte Molnár Ferencet, aki fehér hajával és piros szívével a magyarság számára nyalábolta föl a babérokat és akinek fájdalmas honvágya máris Budapest felé fordul aggódó gonddal és félő reménységgel. Nem mondjuk, a szerencsének is kiválasztott gyermeke ez a monoklis költő, nem csupán a muzsáknak kedvence, szó sincs róla, Ady Endre még inkább megérdemelte volna a világ hódolatát, de mégis, az a ragyogó reflektor, amely most Molnár Ferencre sugárzik a föld minden részéből, a magyar kultúrára is veti fényét és a mi irodalmunknak megismerését és megbecsülését segíti elő”. (Délmagyarország, jan. 13.)

*

A Bács megyei Napló karácsonyi száma harmadrangú nyilatkozatokat közöl szerb íróktól, európai irodalmi kérdésekről. Az egyik szerb kitűnőség, akit a Bács megyei Napló „ismert beogradi figuráuk” és a futball-meccek kedvelőjének nevez, sajnálkozik azon, hogy a budapestiek „lenéznek mindent, ami a Balkánról kerül ki. Pedig nálunk is van civilizáció (!), ha nem is mérhető magyar mértékkel, mert nálunk tulajdonképen a falu és a városi középosztály között nincsen különbség”.

*

Jól esik olvasni, hogy Horváth Cyrill, az Akadémia rendes tagja állapítja meg Ady Endréről a hazafiságot: „Az Ihar a tölgyek közt c. vers sokat idézett sorai a következők:

*Száradjon ki az iharfa,
A büszke fa, a magyar fa ...
Leveleit elhullassa,
Virágait korán esse,
Sohse lássa, sohse lássa
A szent napot terebélyel.*

Azt mondták, Ady a rövid verszetben galádul elátkozta nemzetét. De ez az értelmezés nem fedi a

valóságot. A kis mű nem átok, hanem egy sötétben látó magyar lélek kétségbeesett kitörése. A büszke fa: a magyar faj, melyhez a költőt elszakíthatatlan kötelekek csatolják. Egy a gyökerük, az életük, a sorsuk". (Budapesti Hirlap, dec. 25.)

*

A Neue Freie Presse tárcájából: „... a komáromi hídon cseh fináncok ülnek. De bátran megszólíthatod őket a Jókai nyelvéen: a budweisi vagy igloui telepés már megtanulta ezt a nyelvet és a kávéházban, ahol hivatalnoktársaival magyar cigány mellett mulat, a csehek épúgy olvassák a Pozsonyi Hiradót, mint a prágai cseh lapokat".

*

Rákosi Jenő szavai (Pesti Hirlap, jan. 14.): „Végül is arra fog bennünket a história megtanítani, hogy a nép csak rabsorsban tud boldog lenne. Eszméknek, babonáknak, illúzióknak a rabja, s ha ezeket kimerítette, nálánál erősebb ember rabja lesz, annak adja meg magát. Bálványokra van szüksége, s néha fetiseket emel oltárára. Egyszer Kossuth, egyszer Károlyi Mihály lábai elé teszi az országot. Micsoda hallatlan epizódja a világtörténetnek az orosz szovjet-alkotmány. A legkorlátlanabb autokráciát elsöpri a nép és a cár helyébe ültet egy bujdosó embert, aki sokáig itt tanyázott hóbotos filozófusokkal Budapesten, harmadrendű kávéházak asztala körül“.

*

Dóczy Jenő „Népiesség és hagyománykultusz" címmel cikket irt a Magyarországra (jan. 15.), amelyben teljesen azonosítja magát azzal az irodalmi tendenciával, amit a Széphalom elejétől fogva hirdetett: „Hagyománykultuszra, a nemzeti hagyományok ápolására nagyobb szükségünk van mint valaha, de igazán nem volna kívánatas, ha elborítana bennünket a népieskedés homokszáma. Az irodalmi népiességnek megvolt a maga nagy hivatása a multban, meg lesz a maga frissítő szerepe a jövőben is. De hogy is mondta csak Arany János! – A népiesség maradjon illő határai közt!"

*

Kállay Miklós írja az Adyt magyarázó Hatvany Lajosról: „Hatvany soha nem értette meg igazán Adyt. Akiben egy csöpp érzék volt az igazi költészet iránt, az izgatottan figyelt Ady első versére, amely a Jövendőben megjelent. A Figyelő első Ady-versei valóságos lázat keltek abban a nemzedékben, amely érezte itt egy nagy költői megújulás szükségét. Hatvany süket volt ezekkel a versekkel szemben. Nála hiába döngött kaput, falat az Uj versekkel Góg és Magóg fia. S a megértők már rég betéve tudták a Vér és Arany legszebb verseit, mikor még a nagy Gyulai Pál kis tanítványa az Uj versekkel küzdött. Soha végzetesebb tévedés nem volt, mint a Hatvanyé, mely Ady verseiben Maeterlinck-utánezatokat látott." (Nemzeti Ujság.)

*

Sik Sándor a Széchenyi-Szövetségben előadást tartott arról a kérdéstről, hogy miképen olvassa a magyar ifjúság Ady Endrét. Az előadás kiemelkedő része volt az a fejtegetés, amely Ady egyéniségénelv tragikus kettőséget boncolta. Ady diszharmonikus zseni, akiben kettős én lakott. Az egyik a maga lényének irracionális kétségeivel tépelődő, bizarr, bűnös, démonikus, dekadens lélek, a másik viszont valami pogány magyar őserőtől duzzadó egyéniség ellenállhatatlan sugarait szórja maga körül. S ebben a tragikus kettőségbert aranya látta a maga sorsát a magyarság tragikus sorsával. Életében inkább lényének ezzel a dekadens részével aratta sikereit, mert lényének másik részét bámulói meg sem értették. Viszont az ellentábor csak ezért gyűlölte s nem látta meg benne a tragikus magyar fát, amely minden nedvét a magyar talajból szivta. De a dekadens költő mellett ott van a pogány magyar őserő, amely más formában, de lényegében éppen úgy megvan Pázmányban, Zrinyi Török áfiumában, a Vén cigányban, Arany Jánosban, Széchenyiben és Prohászkaiban. S a tragikuma éppen az, hogy dekadens és vad erővel magyar egyszerre, lelke mindig ennek a két ellentétes erőnek véres csatateré. Rámutatott még Sik Sándor Ady forradalmiságának, káromló, dacos, szitkozó költészetének lelki forrásaira; a megsebzett Bercsényi lélekháborgó eb ura fakója ez, amelytől sarkalva, szinte akaratlanul sodródott olyan szertelenségekbe, amelyekbe lelke mindig belesajgott.

*

Makkai Sándor Ördögsekér című regénye az erkölcstelenség vádja alól Túri Béla esztergomi kanonok részéről kapja meg az abszolutiót: „Báthory Anna bűnhődésének tragikuma a testvérszerelem tényében kulminál, de pszichológiai okait keresve, onnan is indul ki. Makkai Sándor így kapta a történelmi adatokból Báthory Annát, ha tehát ő regényének főalakjává tette és a végzetes tragédiáját meg akarta írni, nem volt más választása, minthogy ezt a Báthory Annát hozza színre s ennek tragikuma hirdesse ékesen szóló bizonyossággal az erkölcsi rend sérthetlenségét. Mert végelemzésében és egész hatásában az Ördögsekér ezt teszi. Lehet arról szó, hogy kellett-e Makkainak Anna és bűntársai erkölcstelen cselekményeit mindig oly eleven színekkel festeni meg, amint megtette és hogy nem kellett volna-e az erkölcsi érzékének dominálni a részletekben is az írói realitás felett, de arról beszélni, hogy Makkai az Ördögsekérben a vérfertőző testvérszerelemnek állított csalétket vagy hogy ennek adott irodalmi keretet, valóban nagy együgyűség. Az erkölcsi világtrend fényessége a sötétségből vagy avval szembe állítva is világíthat, sőt a tragikum ereje szerint onnan kaphat sokszor meg_

döbbszentő világosságot."

*

A Pesten Lloyd kioktatja a Turáni Társaságot: „A Turán című folyóirat turáni tudósításai közül hiányzik az a hír, hogy Kemal pasa programbeszédében kifejezetten a turanizmus ellen nyilatkozott”. (1928. jan. 14.) A lap azután kifejti, hogy a török kormány nemcsak gazdasági, hanem kulturális téren is – a magyarság megkerülésével – egyoldalú német orientációt folytat.

*

Zsigmond Ferenc írja a Protestáns Tanügyi Szemlében: „Aki ezután sem akar Adyról megrovásnál egyebet tudomásul venni, az kénytelen lesz vitára kelni nemcsak a Nyugat munkatársaival, hanem a Magyar Tudományos Akadémia és a Kisfaludv-Társaság elnökével is”.

*

Szabó Dezső készülő regényének – a „Miért”-nek – előszavában a regénynek új meghatározását adja: „Ma már a regény az egész modern emberérettel végtelen. Végtelen: mert az ember nőtt azóta. Mi túlduzzadtunk az egész univerzumot s bőrünk alá került az egész világ. Az egész világ akar, tesz, csókol, bűnözök és hősködök bennünk. A világűr lángborzas mumusai, a lányult csókú és vad harapású hisztérika: az időjárás, növények, állatok, tömegek, korok: az egész élő világ húsa történik az én akaratomban. Ennek az emberen át minden elemével csókra és zsákmányra rohanó világnak lírája: a regény. Ez a legteljesebb emberi hangszer. Korlátlan és végtelen, mint az emberi élet. Benne van minden más műfaj; dráma, dal, óda, ballada, szatíra, epigram, epitáfium, epitalamusz, elégia, ditirambus, mese, szónoki beszéd, halotti könyörgés, opera, operette, fabliau. És ezen kívül minden emberi hang. Beethovent és Chopint, Wagnert és Zerkovitzot, Grieket és Fráter Lórántot életük teljes kibomlására tudja kifejezni. Több színe van, mint a festészetnek, több titkát mutatja a formának, mint a szobrászat. És mindenekelőtt: architektúra”.

*

Az ügyésznek Hatvany Lajos ellen tartott vádbeszédéből: „Mint író, publicista és mecénás teljesen a forradalom szolgálatában állott és a forradalom embereivel állott barátságban, akik közül például Ady – aki egyébként a magyarság egyik legnagyobb költője volt – Hatvanyt a legnemesebbnek, a legtekélyesebbnek és a legszebbnek is titulálta”.

*

A görög kormány Henri Barbusse francia regényíró számára megtagadta a beutazási engedélyt.

*

Blasco Ibanez-ről eddig csak azt tudtuk, hogy világhírű spanyol regényíró. Most, hogy meghalt, megkapjuk a világhír magyarázatát is: fáradhatatlanul harcos író volt, a francia enciklopedisták utóda, aki a fölvilágosodottságért, a népek jogaiért küzdött; profétai és agitatori temperamentuma miatt külföldre száműzték... „Pamflettje, amelyben a mai spanyol kormány és a királyi ház panamáit és vérengzéseit leplezte le, úgyszólván az egész művelt emberiséget megmozgatta”. (Mindezeket csak azért említjük, mert nem lehetetlen, hogy valamelyik ó-konzervatív folyóiratunk dicsőítő alagvát fog közölni Ibanez-ről halála alkalmából.)